

DOI: <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2024-30-2-5>
УДК 1:316.3]:314-049.5(477):314.1-044.372

Адріан Буковинський

Демографічна безпека України як результат осмислення і подолання демографічної кризи: інтегративний методологічний підхід

У статті розглянуто одну з найбільших актуальних соціальних проблем сучасної України – демографічну кризу, яка посилюється в умовах війни та соціально-економічних викликів, пов'язаних з нею. Автор застосовує інтегративний методологічний підхід, який передбачає аналіз з позицій персоналізму, гуманістичного психоаналізу, логотерапії, футурології, метаантропології, андрогін-аналізу та системного підходу для комплексного розуміння проблеми і пошуку ефективних шляхів її подолання, що є ключовою умовою демографічної безпеки. Дослідження підкреслює важливість соціальних програм, спрямованих на підтримку сімейних цінностей, рівноправ'я, психологічного благополуччя, самореалізації та соціальної інтеграції, а також на впровадження адаптивних політик в умовах війни і миру. Автор наголошує, що необхідно поважати суб'єктність кожного члена сім'ї, що створює здорову сімейну атмосферу і сприяє орієнтації сім'ї на народження і виховання дітей як соціальну норму. Автор підтримує підхід андрогін-аналізу, згідно якого акцент у сімейних стосунках робиться на гендерному партнерстві, яке створює кращі можливості для взаємної поваги, конструктивної і творчої взаємодії чоловіка і жінки в сім'ї та суспільстві. Тема поваги до суб'єктності у сім'ї виводить на культуру суб'єктності, яка особливо важлива в Україні, яка в умовах російської повномасштабної військової агресії проти України бореться за міжнародне визнання своєї суб'єктності як суспільства і незалежної держави. Зроблено висновок, що комплексне розв'язання демографічної кризи можливе за умови застосування інтегративного підходу, який враховує всі аспекти людського існування і приймає сім'ю як вищу суспільну цінність, а добробут сім'ї розглядає як предмет захисту на державному рівні.

Ключові слова: демографічна безпека, демографічна криза, Україна, інтегративний методологічний підхід, гуманістичний психоаналіз, метаантропология, андрогін-аналіз, соціальні програми, самореалізація.

Вступ

Будь-яка країна може продуктивно існувати, бути суб'єктною лише за умови гарантування демографічної безпеки. Демографічна криза, яка ставить народ країни на межу виживання, – це виклик самій суті демографічної безпеки, а тому вона є однією з найважливіших соціальних проблем сучасної України, що впливає на всі аспекти життя суспільства, зокрема на економічну, соціальну, культурну і політичну сфери. Ця криза загострюється під час війни і соціально-економічних змін, що вимагає глибокого розуміння та розроблення комплексних стратегій для її подолання. В умовах війни особливо важливо використовувати різноманітні методологічні підходи, які дозволять врахувати всі можливі аспекти демографічних процесів і знайти оптимальні рішення для забезпечення сталого розвитку суспільства. У цьому контексті інтегративний методологічний підхід є ключовим для всебічного розгляду проблеми демографічної кризи в Україні.

Можливі світоглядно-методологічні підходи до демографічної безпеки

Гуманізм і персоналізм Григорія Сковороди акцентує увагу на цінності кожної окремої особистості та її внутрішнього світу. Цей підхід дозволяє зосередитися на індивідуальних аспектах людського буття, розглядаючи демографічні процеси через призму людської гідності та самоцінності. Сковорода вважав, що ключем до розуміння світу є пізнання самого себе. «Пізнай самого себе, і ти пізнаєш світ. Адже у твоєму серці заховані всі таємниці світу, всі істини, які можуть бути відкриті» [Сковорода 1973: 278]. Це означає, що аналіз внутрішнього світу людини, її мотивацій та цінностей може допомогти зрозуміти, як ці фактори впливають на демографічні рішення, такі як народжуваність та міграція. Наприклад, у період війни багато людей можуть втратити відчуття стабільності, що впливає на рішення щодо створення сім'ї або народження дітей. Застосування ідей Григорія Сковороди допомагає підкреслити важливість гуманітарних аспектів у вирішенні демографічних проблем, зокрема таких, як поліпшення якості життя, підтримка сімейних цінностей та заохочення індивідуального розвитку. Філософ наголошував на необхідності ефективного використання часу для особистісного духовного розвитку. У контексті демографічної кризи це можна інтерпретувати як важливість швидкого реагування на кризу через розвиток соціальних програм, які підтримують і актуалізують сімейні й моральні цінності. В умовах війни в Україні, коли населення змушене адаптуватися до нових умов, важливо спрямувати зусилля на підтримку та зміцнення моральних основ суспільства.

Гуманістичний психоаналіз, розроблений Еріхом Фромом, фокусується на екзистенціальних й соціально-психологічних аспектах людського життя, зокрема на потребах у любові, свободі та самореалізації. «Любов є єдиною розумною і задовільною відповіддю на проблему людського існування» [Fromm 1956: 9]. Ці аспекти є критично важливими для розуміння демографічної кризи, оскільки вони безпосередньо впливають на рішення людей щодо створення сім'ї, народження дітей та міграції. Фром вважав, що любов є основною потребою людини, яка сприяє емоційній стабільності та психологічному благополуччю. У реаліях сьогодення створення умов для розвитку здорових сімейних відносин і підтримки любові може позитивно вплинути на рівень народжуваності та знизити міграційні настрої, зміцнюючи соціальні зв'язки. Наприклад, державні програми, спрямовані на підтримку сімей, могли б сприяти зміцненню відносин та стимулювати народжуваність. Фром також підкреслював важливість самореалізації як ключового фактора для психологічного благополуччя. Соціально-психологічні програми, які сприяють особистісному розвитку, можуть допомогти людям почуватися більш задоволеними своїм життям, що може вплинути на їх рішення залишатися в країні та створювати сім'ї. Це особливо важливо для молодих людей, які часто розглядають можливість еміграції через відсутність можливостей для самореалізації на батьківщині.

Засновник логотерапії Віктор Франкл стверджував, що основною мотивацією людини є пошук сенсу життя. «Пошук сенсу існування – це рушійна сила життя людини» [Франкл 2024: 109]. Логотерапія підкреслює важливість духовних цінностей та сенсових орієнтацій для людського життя, що є особливо актуальним у контексті демографічної кризи. Логотерапія акцентує увагу на тому, що людина здатна знаходити сенс навіть у найважчих життєвих обставинах. Це означає, що в умовах соціально-економічної кризи, війни та міграції, програми, які допомагають людям знайти і реалізувати свої цілі, можуть сприяти зменшенню рівня стресу та поліпшенню демографічних показників. Наприклад, підтримка психічного здоров'я населення через спеціальні курси, тренінги або групи підтримки може допомогти людям краще впоратися з важкими умовами і приймати позитивні рішення щодо створення сім'ї та народження дітей. Франкл підкреслював, що навіть у найскладніших умовах людина може знайти сенс і надію. У контексті демографічної кризи це означає, що соціальні програми повинні допомагати людям знаходити сенс життя, навіть у умовах війни, що сприятиме зменшенню міграційних настроїв і підтримці народжуваності.

Футурологія Елвіна Тофлера дозволяє прогнозувати можливі сценарії розвитку демографічної ситуації в Україні. Його ідеї допомагають розробляти довгострокові стратегії управління демографічними

процесами, враховуючи тенденції глобалізації, технологічного розвитку та соціальних змін. У своїх дослідженнях він наголошує на важливості адаптації до змін і прогнозування майбутніх сценаріїв. «Майбутнє – це не те, куди ми йдемо. Майбутнє – це те, що ми створюємо» [Toffler 1970: 365]. Це означає, що Україна повинна розробляти стратегії, які враховують можливі зміни в демографічній ситуації, пов'язані з війною, міграцією та іншими соціально-економічними процесами. Наприклад, підготовка до повернення емігрантів та забезпечення їхньої реінтеграції в суспільство повинні стати важливою частиною демографічної політики. З огляду на вплив глобальних процесів на демографічні показники, важливо враховувати вплив технологічного розвитку на умови життя і праці. Це може означати підтримку нових технологій у сфері охорони здоров'я, освіти та зайнятості, що вплине на рішення людей щодо створення сім'ї та народження дітей.

В аналітиці жіночого і чоловічого начал Карен Хорні досліджує вплив гендерних ролей та стереотипів на демографічні процеси. Її підхід дозволяє глибше зрозуміти, як нерівності між статями можуть впливати на рішення щодо народження дітей та створення сім'ї. Хорні підкреслювала важливість рівності між статями для гармонійного розвитку суспільства. «Думка про те, що жінки природно поступаються чоловікам, є формою психічного мазохізму» [Horney 1937: 99]. У контексті демографічної кризи це означає, що нерівність між чоловіками та жінками може негативно впливати на демографічні показники. Програми, спрямовані на забезпечення рівних можливостей для чоловіків і жінок, можуть значно поліпшити демографічні показники, оскільки вони сприяють більшому залученню жінок у соціальне та економічне життя, підвищують їхню мотивацію створювати сім'ї та народжувати дітей. Хорні також зазначала, що для поліпшення демографічної ситуації важливо підтримувати жінок у їхньому прагненні до самореалізації. Це можуть бути заходи, спрямовані на забезпечення можливостей для жінок розвивати свої професійні та особисті навички, що своєю чергою сприятиме створенню стабільних сімейних відносин. Наприклад, державні програми можуть забезпечувати гнучкі умови праці для жінок, сприяти їхньому професійному розвитку та підтримувати рівність у всіх сферах життя.

Метаантропология, запропонована Назіпом Хамітовим, розглядає людину як багатовимірну істоту, враховуючи біологічні, соціальні, культурні та духовні аспекти. Особливо важливими є вирізнені Назіпом Хамітовим екзистенціальні виміри буття людини – буденний, граничний, метаграничний [Хамітов 2023: 32–40], яким відповідають буденний, особистісний і філософський типи світогляду [Хамітов 2023: 41–45]. На думку дослідника, метаантропология «в строгому сенсі» постає як «філософія трансцендування» і «може бути визначена в якості філософ-

ської теорії про межі буття людини, його екзистенціальні виміри, умови комунікації у цих вимірах і архетипові основи цивілізації та культури» [Хамітов 2023: 16]. Соціальна метаантропология, яку розвиває Світлана Крилова на основі загальної теорії й методології метаантропологии, розширює цей підхід, зосереджуючись на продуктивних соціальних аспектах людського буття у їх динаміці та досліджуючи, як соціальні структури, відносини та інститути впливають на розвиток людини і суспільства в контексті краси або потворності відносин [Крилова 2022].

Метаантропология дозволяє аналізувати демографічну кризу як комплексне явище, що охоплює різні виміри людського буття. У результаті стає очевидним, що для розуміння демографічних процесів необхідно враховувати не лише біологічні аспекти, які впливають на народжуваність і соціальні фактори, що формують сімейні стосунки, культурні цінності та норми, а й екзистенціальні й духовні чинники, які визначають сенс життя й глибинні мотивації. Це дозволяє розробити ефективніші стратегії для подолання демографічної кризи.

Соціальна метаантропология Світлани Крилової підкреслює важливість соціального партнерства й соціальних інститутів, таких як система охорони здоров'я, освіта та соціальна політика, у формуванні демографічних процесів. Для подолання демографічної кризи необхідно враховувати вплив цих інститутів і розробляти політики, які сприяють поліпшенню умов життя населення. Наприклад, вдосконалення системи охорони здоров'я, що забезпечить доступ до медичних послуг, а також розроблення програм підтримки сімей можуть стимулювати підвищення народжуваності.

Андрогін-аналіз, запропонований Назіпом Хамітовим та Світланною Криловою як напрям філософського психоаналізу, вивчає гармонійну взаємодію чоловічого та жіночого начал у особистості та парі на психологічному, соціальному й екзистенціальному рівнях. На їх думку, андрогін-аналіз є не лише теорією, а й практикою, це «теорія і практика дослідження й глибинної корекції буття особистості та відносин між особистостями, через осягнення стратегій взаємодії екзистенціальної чоловічості як духовності і екзистенціальної жіночості як душевності» [Хамітов, & Крилова 2023: 9]. У контексті демографічної кризи андрогін-аналіз сприяє формуванню гармонійних і рівноправних відносин у сім'ї, а тому й відносин у ширшому суспільному контексті, що позитивно впливає на демографічну ситуацію. Андрогін-аналіз використовує ключове поняття «андрогінізм», яке маніфестує «глибинну екзистенціальну гармонію чоловічого та жіночого начал на рівні особистості і пари» [Хамітов, & Крилова 2023: 9]. У результаті андрогін-аналіз підкреслює важливість соціальної інтеграції та розвитку шляхом надання громадянам рівних можливостей для вільної й нерепресивної самореалізації. Це

допомагає формувати суспільство, де стать не визначає соціальні ролі, а можливості суспільного успіху доступні всім. У такому суспільстві створюються кращі умови не лише для підвищення рівня народжуваності, а й для якісного розвитку дітей й самореалізації їх батьків. Важливо зазначити, що в андрогін-аналізі акцент робиться не на гендерній рівності, яка так чи інакше означає боротьбу за владу, а на гендерному партнерстві [Хамітов, & Крилова 2023: 48; Крилова 2022: 428–441], яке означає можливість і дійсність співтворчої взаємодії чоловіка і жінки в сім'ї та суспільстві.

Цей підхід Назіпа Хамітова і Світлани Крилової розвиває ідеї Сандри Бем, яка обґрунтовує ключовий концепт «андрогінність». Дослідниця зазначає: «Андрогінність є важливим аспектом людської природи, що дозволяє поєднувати в собі чоловічі та жіночі якості, створюючи гармонійну особистість» [Бем 1974: 158]. Поєднання чоловічих і жіночих якостей у кожній людині сприяє формуванню адаптивніших та гнучкіших особистостей, здатних краще реагувати на соціальні та економічні виклики. Наприклад, сприяння розвитку навичок емоційного інтелекту, емпатії та колективної співпраці може створювати стабільніші сімейні відносини і позитивно впливати на рішення про народжуваність і подальшу турботу про розвиток дітей як вільних особистостей, що здатні до продуктивної взаємодії.

Екзистенціальний підхід дозволяє аналізувати демографічну кризу через призму індивідуального існування, сенсу життя та людських цінностей. У контексті України цей підхід акцентує увагу на стані населення, відчутті безнадійності, страху перед майбутнім, що впливає на рішення щодо народження дітей та міграцію. Пошук сенсу життя є ключовим аспектом екзистенціального підходу. Жан-Поль Сартр зазначав: «Людина приречена на свободу; одного разу вкинута у світ, вона відповідає за все, що робить» [Sartre 1953: 439]. Це означає, що рішення людей щодо народження дітей та міграції залежать від того, як вони сприймають своє існування в сучасних умовах. Важливо розробити програми, які допоможуть людям знаходити нові сенси в складних соціальних умовах, сприяючи зниженню рівня міграції і підвищенню народжуваності. В умовах війни багато людей стикаються з екзистенційними кризами, які пов'язані з втратою відчуття безпеки та майбутнього. Соціальні програми, спрямовані на підтримку психологічного здоров'я, розвиток спільнот та інтеграцію в суспільство, можуть допомогти людям подолати ці кризи і сприяти стабілізації демографічної ситуації.

Системний підхід акцентує увагу на взаємозалежності демографічних процесів з іншими соціальними, економічними та політичними системами. Використання теорії систем та синергетики дозволяє аналізувати демографічні явища в контексті їх взаємозв'язків з іншими

суспільними процесами. Демографічна криза не може бути вирішена ізолювано від інших соціальних, економічних та політичних процесів. Наприклад, економічна стабільність, рівень безробіття, доступ до медичних послуг та освіти – усі ці фактори мають прямий вплив на демографічні показники. Е. Ласло писав: «Синергетичні процеси у соціальних системах демонструють, як взаємодії між елементами системи можуть призводити до нових властивостей та структур» [Laszlo 1972: 58]. Використання системного підходу дозволяє врахувати всі ці взаємозв'язки і розробити комплексні стратегії, які враховують багатофакторність демографічних та інших соціальних процесів. Системний підхід також дозволяє розробляти гнучкі й адаптивні стратегії, що враховують можливість непередбачуваних змін у соціальному та політичному середовищі. Це особливо важливо в умовах війни, коли соціальні та економічні умови можуть швидко змінюватися. Використання системного підходу допоможе забезпечити стійкість демографічної політики до таких змін.

Практичні рекомендації

1. Впровадження програм, спрямованих на підтримку сімейних відносин і традиційних цінностей, зокрема, через засоби масової інформації, освіти та соціальну політику. Це можуть бути кампанії з популяризації сімейних цінностей та підтримки батьківства на державному рівні [Попович 2001: 78]. Особливу увагу слід приділяти формуванню позитивного іміджу сім'ї, заохоченню створення багатодітних сімей, підтримці матерів та батьків у процесі виховання дітей.

2. Забезпечення доступу до програм психологічної підтримки для громадян, особливо для тих, хто переживає екзистенціальні кризи, втрати чи травми, спричинені війною. Необхідно розробити програми психологічної підтримки для громадян, які пережили втрати чи травми, а також заходи для їх реінтеграції [Франкл 2024: 122]. Також важливо розвивати програми, що сприяють самореалізації, підвищенню самосвідомості та впевненості у своїх можливостях. Це може передбачати професійну орієнтацію, тренінги з розвитку лідерських якостей та менторські програми.

3. Впровадження ініціатив, що сприяють рівним можливостям для жінок і чоловіків у всіх сферах суспільного життя, зокрема у сфері працевлаштування, освіти, бізнесу і політики [Horney 1937: 99]. Розроблення політик, що підтримують баланс між професійною діяльністю та сімейним життям, зокрема забезпечення умов для гнучкої роботи, доступних дитячих садків та програм підтримки сімей.

4. Розроблення та реалізація довгострокових національних стратегій демографічного розвитку, які передбачають аналіз сучасних

демографічних тенденцій, прогнозування майбутніх сценаріїв та планування відповідних заходів для їх подолання [Toffler 1970: 365]. Важливо також передбачити адаптацію цих стратегій до умов швидких соціально-економічних та політичних змін, зокрема зміцнення цивілізаційної суб'єктності та інституційної міцності держави, особливо в умовах війни [Boychenko, et al. 2018]. Подолання демографічної кризи в Україні є також взаємопов'язаним з належною державною міграційною політикою [Boichenko 2023], а також з дотриманням основних пріоритетів сталого розвитку сучасного суспільства як складової міжнародної і глобальної безпеки [Zubchuk, et al. 2021].

5. «Цифрові технології можуть значно поліпшити доступність та якість медичних послуг, а також підтримувати соціальну інтеграцію та економічну участь населення» [Castells 1996: 45]. Впровадження інноваційних технологій у сфері охорони здоров'я, освіти, соціальних послуг і державного управління для підвищення якості життя населення. Наприклад, цифрові платформи можуть використовуватися для забезпечення доступу до медичних послуг, соціальних програм та освітніх курсів, що сприяють кращій інтеграції мігрантів та зниженню рівня безробіття. «Інноваційні технології, зокрема і цифрові платформи, можуть бути ефективним інструментом для забезпечення доступу до освітніх ресурсів і професійної підготовки, що сприяє інтеграції мігрантів та зниженню рівня безробіття» [Toffler 1970: 314].

6. «Національна ідентичність та культурні цінності є основою суспільної згуртованості та стійкості перед зовнішніми викликами. Збереження і розвиток цих цінностей сприяють зміцненню зв'язків у суспільстві» [Попович 2001: 78]. Програми, що підтримують і розвивають національну ідентичність, культурні традиції, патріотизм та духовні цінності, сприяють створенню міцних зв'язків у суспільстві та підвищують стійкість населення до зовнішніх викликів. Зокрема, такими програмами можуть бути підтримка культурних проєктів, освіта з національної історії та культури, а також ініціативи, що сприяють громадянській активності та соціальній згуртованості. «Культурна ідентичність і традиції можуть бути важливими елементами соціальної стабільності, оскільки вони формують спільну основу для взаємодії і взаємної підтримки в умовах соціальних і політичних викликів» [Geertz 1973: 5].

7. «Розроблення адаптивних політик є ключовою умовою для підтримки соціальної стабільності в період конфліктів та післявоєнного відновлення» [Giddens 1991: 55]. Розроблення адаптивних політик, які враховують специфіку соціально-економічних умов під час війни та в період післявоєнного відновлення. Це може передбачати спеціальні програми підтримки для внутрішньо переміщених осіб, біженців та

осіб, які повернулися в Україну, а також заходи з реінтеграції ветеранів війни в мирне життя.

8. «Зміцнення соціальних інститутів, таких як охорона здоров'я, освіта та соціальне забезпечення, є вирішальним чинником у підтримці демографічної стабільності та зниженні соціальних ризиків» [Laszlo 1972: 58]. Важливо зміцнювати соціальні інститути, такі як охорона здоров'я, освіта, соціальне забезпечення, які відіграють ключову роль у підтримці демографічної стабільності. Це може означати реформування системи соціального забезпечення, інвестиції в інфраструктуру охорони здоров'я та освіти, а також розвиток програм з підтримки соціальної інтеграції та захисту вразливих груп населення. «Соціальні інститути повинні бути реформовані таким чином, щоб забезпечувати адекватну підтримку та захист для всіх груп населення, особливо в умовах соціальних і економічних змін» [Кушнерук 2011: 89].

9. З позицій метаантропології і андрогін-аналізу, необхідним є поворот від політики гендерної рівності до політики гендерного партнерства, що означає підтримку продуктивної взаємодії чоловіка і жінки в сім'ї та в ширшому соціальному контексті, без чого неможливо подолати демографічну кризу сьогодення [Хамітов, & Крилова 2023: 48; Крилова 2022: 428–441].

Висновки

Інтегративний методологічний підхід дозволяє всебічно дослідити демографічну кризу в Україні в умовах війни і миру. Використання різних підходів – від гуманістичного персоналізму і психоаналізу до лого-терапії, футурології, андрогін-аналізу та системного підходу – сприяє глибшому розумінню проблеми та формуванню ефективних заходів для її подолання. Цей комплексний підхід дозволяє враховувати всі аспекти людського існування та сприяє розробленню стратегій, які відповідають сучасним викликам і сприяють стабільному демографічному розвитку України.

Таким чином, забезпечення інтегративного підходу до розуміння та подолання демографічної кризи є ключовим для досягнення позитивних змін у реалізації демографічної безпеки в умовах як війни, так і миру. Це дозволяє створити стратегії, які не лише враховують поточні соціальні й економічні реалії, а й сприяють довгостроковій стабільності та розвитку суспільства. Інтеграція різних методологічних підходів дозволяє розглядати демографічну кризу не лише як проблему зниження народжуваності чи зростання міграції, а й як багатовимірне явище, що охоплює широкий спектр соціальних, економічних, культурних і духовних факторів.

Посилання:

- Крилова, С. (2022). *Краса людини в життєвих практиках культури. Досвід соціальної та культурної метаантропології і андрогін-аналізу*. Видання 3-є, перероблене і доповнене. Київ: КНТ.
- Кушнерук, О. (2011). *Синергетика і соціум*. Київ: Академвидав.
- Попович, М. (2001). *Нарис історії культури України*. Київ: АртЕк.
- Сковорода, Г. С. (1973). *Повне зібрання творів: У 2-х т. Т. 1*. Київ: Наукова думка.
- Франкл, В. (2024). *Людина в пошуках справжнього сенсу*. Пер. з англ. О. Замойської. Харків: КСД.
- Хамітов, Н. В. (2023). *Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту*. 5-те видання, виправлене і доповнене. Київ: КНТ.
- Хамітов, Н. В., & Крилова, С. А. (2023). *Людина і культура: словник. Філософська антропологія, філософія культури, культурологія*. 2-ге видання, виправлене і доповнене. Київ: КНТ.
- Bem, S. L. (1974). The Measurement of Psychological Androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42(2), 155–162. <https://doi.org/10.1037/h0036215>
- Boichenko, M. (2023). Academic Mobility in the Conditions of Forced Migration in Wartime (experience of Ukraine). *Geopolitical, Social Security and Freedom Journal*, 6(1–2), 48–58. <https://doi.org/10.2478/gssjf-2023-0004>
- Boychenko, M. I., Yakovleva, O. V., Liakh, V. V. (2018). Civilizational and institutional aspects of national self-identification in Ukraine: philosophical-anthropological approach. *Anthropological measurements of philosophical research*, 14, 50–61. <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i14.150555>
- Castells, M. (1996). *The Rise of the Network Society*. Oxford: Blackwell.
- Fromm, E. (1956). *The Art of Loving*. New York: Harper & Row.
- Geertz, C. (1973). *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Stanford: Stanford University Press.
- Horney, K. (1937). *The Neurotic Personality of Our Time*. New York: W.W. Norton & Company.
- Laszlo, E. (1972). *The Synergistic Universe*. New York: Springer.
- Sartre, J.-P. (1953). *Being and Nothingness*. New York: Washington Square Press.
- Toffler, A. (1970). *Future Shock*. New York: Random House.
- Zubchuk O., Boichenko M., Sytnyk G., Lekulych V. (2021) New tendencies of sustainable development: providing personal security and quality of life as a new national security paradigm. *E3S Web of Conferences* 277, 02001 (2021). ICEES 2021. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202127702003>

References:

- Bem, S. L. (1974). The Measurement of Psychological Androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42(2), 155–162. <https://doi.org/10.1037/h0036215>
- Boichenko, M. (2023). Academic Mobility in the Conditions of Forced Migration in Wartime (experience of Ukraine). *Geopolitical, Social Security and Freedom Journal*, 6(1–2), 48–58. <https://doi.org/10.2478/gssjf-2023-0004>
- Boychenko, M. I., Yakovleva, O. V., Liakh, V. V. (2018). Civilizational and institutional aspects of national self-identification in Ukraine: philosophical-anthropological

- approach. *Anthropological measurements of philosophical research*, 14, 50–61. <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i14.150555>
- Castells, M. (1996). *The Rise of the Network Society*. Oxford: Blackwell.
- Frankl, V. (2024). Man's Search for Meaning. Trans. from English by O. Zamoyska. Kharkiv: KSD. [In Ukrainian].
- Fromm, E. (1956). *The Art of Loving*. New York: Harper & Row.
- Geertz, C. (1973). *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Stanford: Stanford University Press.
- Horney, K. (1937). *The Neurotic Personality of Our Time*. New York: W.W. Norton & Company.
- Khamitov, N. V. (2023). *Philosophical Anthropology: Current Issues. From Theoretical to Practical Turn*. 5th edition, revised and expanded. Kyiv: KNT. [In Ukrainian].
- Khamitov, N. V., Krylova, S. A. (2023). Man and Culture: A Dictionary. *Philosophical Anthropology, Philosophy of Culture, Cultural Studies*. 2nd edition, revised and expanded. Kyiv: KNT. [In Ukrainian].
- Krylova, S. (2022). *The Beauty of Humanity in the Life Practices of Culture. Experience of Social and Cultural Metaanthropology and Androgyn Analysis*. 3rd edition, revised and expanded. Kyiv: KNT. [In Ukrainian].
- Kushneruk, O. (2011). *Synergetics and Society*. Kyiv: Akademyvdav.
- Laszlo, E. (1972). *The Synergistic Universe*. New York: Springer.
- Popovych, M. A (2001). Brief History of Ukrainian Culture. Kyiv: ArtEk. [In Ukrainian].
- Sartre, J.-P. (1953). *Being and Nothingness*. New York: Washington Square Press.
- Skovoroda, H. S. (1973). *Complete Works: In 2 Volumes. Vol. 1*. Kyiv: Naukova Dumka
- Toffler, A. (1970). *Future Shock*. New York: Random House. [In Ukrainian].
- Zubchuk O., Boichenko M., Sytnyk G., Lekulych V. (2021) New tendencies of sustainable development: providing personal security and quality of life as a new national security paradigm. *E3S Web of Conferences* 277, 02001 (2021). ICEES 2021. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202127702003>

Adrian Bukovynskyu. Demographic security of Ukraine as a result of understanding and overcoming the demographic crisis: an integrative methodological approach

The article «Demographic crisis in Ukraine: an integrative methodological approach to analysis and overcoming» examines one of the biggest social problems of modern Ukraine – the demographic crisis, which is intensifying in the conditions of war and socio-economic changes. The author uses an integrative methodological approach, which includes analysis from the standpoint of humanistic personalism, psychoanalysis, logotherapy, futurology, androgynous analysis, and a systemic approach, for a comprehensive understanding of the problem and finding effective ways to overcome it. The study emphasizes the importance of social programs aimed at supporting family values, equality, psychological well-being, self-fulfillment and social integration, as well as the implementation of adaptive policies in war and peace. The author emphasizes that it is necessary to respect the subjectivity of each family member, which creates a healthy family atmos-

phere and contributes to the orientation of the family to the birth and upbringing of children as a social norm. The author supports the approach of androgynous analysis, according to which the emphasis in family relations is on gender partnership, which creates better opportunities for mutual respect, constructive and creative interaction of men and women in the family and society. The topic of respect for subjectivity in the family leads to a culture of subjectivity, which is especially important in Ukraine, which, in the conditions of Russian full-scale military aggression against Ukraine, is fighting for international recognition of its subjectivity as a society and an independent state. It was concluded that a comprehensive solution to the demographic crisis is possible under the condition of applying an integrative approach that takes into account all aspects of human existence, accepts the family as the highest social value, and considers the well-being of the family as an object of protection at the state level.

Keywords: *demographic security, demographic crisis, Ukraine, integrative methodological approach, humanistic psychoanalysis, metaanthropology, androgynous analysis, social programs, self-realization.*

Буковинський, Адріан, кандидат філософських наук, Президент Всеукраїнського благодійного фонду «Сім'я», Україна, м. Київ.

E-mail: ukradrian@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0003-9786-7961>

Bukovynskyy, Adrian, PhD in Philosophy, President of the All-Ukrainian Charitable Foundation "Family", Ukraine, Kyiv-city.

E-mail: ukradrian@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0003-9786-7961>